

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

KIESRAAD

Datum
12 januari 2015

Ons kenmerk
2014-0000699757

Inlichtingen
mr. W.A.E. Brüheim
T +31 (0) 70 426 6266
F +31 (0) 70 345 0879

Uw kenmerk
2014-0000325717

Blad
1 van 3

Bezoekadres
Herengracht 21
2511 EG 's-Gravenhage
Nederland

Postadres
Postbus 20011
2500 EA 's-Gravenhage
Nederland

Internetadres
<http://www.kiesraad.nl>

E-mailadres
kiesraad@kiesraad.nl

Onderwerp

Advies Wijziging Tijdelijke experimentenregeling
centrale stemopneming naar aanleiding van de
gecombineerde staten- en waterschapsverkiezingen
en de wijziging van het Tijdelijk Experimentenbesluit
stembiljetten en centrale stemopneming

1. Inleiding

In uw brief van 16 december 2014 verzocht u de Kiesraad te adviseren over de ontwerpregelgeving tot wijziging van de Tijdelijke experimentenregeling centrale stemopneming (hierna: de ontwerpregelgeving).

Naar verwachting wordt dit jaar in dertig gemeenten geëxperimenteerd met het op één (of meerdere) centrale locatie(s) tellen van stembiljetten.¹ In het afgelopen jaar is hier bij de gemeenteraadsverkiezingen en de Europees Parlementsverkiezing al ervaring mee opgedaan. Op basis van die ervaring stelt u nu een aantal wijzigingen voor. Daarnaast vindt u aanvulling van de Tijdelijke experimentenregeling centrale stemopneming (hierna: de Experimentenregeling) wenselijk in verband met de gecombineerde waterschaps- en provinciale statenverkiezingen van 18 maart. Eerder is om dezelfde redenen al het Tijdelijk experimentenbesluit stembiljetten en centrale stemopneming (hierna: het Experimentenbesluit) aangepast. Ook daarover heeft de Kiesraad een advies uitgebracht.²

2. Samenvatting

Op 18 maart 2015 kunnen Nederlanders voor het eerst tegelijkertijd deelnemen aan de provinciale staten- en waterschapsverkiezingen. Er staan diensgevolge in elk stemlokaal minimaal twee stembussen. De kans bestaat dat sommige kiezers hun stembiljet in de verkeerde stembus deponeren. Met een dergelijke fout wordt bij de experimenten coulant omgegaan. Leden van de stembureaus en gemeentelijk stembureaus zullen de fout bij het tellen van de stemmen corrigeren. De Kiesraad begrijpt de ter zake gemaakte keuzes. Op deze manier wordt gewaarborgd dat alle stemmen die voor een verkiezing zijn uitgebracht bij de uitslagberekening worden betrokken. Ten behoeve van de transparantie en zorgvuldigheid van het telproces

¹ Kamerstukken II 2014/15, 31 142, nr. 46.

² Advies van de Kiesraad d.d. 24 juli 2014 over de Wijziging Tijdelijk Experimentenbesluit stembiljetten en centrale stemopneming.

moet uiteraard wel worden bevorderd dat de stembiljetten zoveel mogelijk door kiezers in de juiste stembus worden gedeponereerd. De maatregel roept wel vragen op met betrekking tot de uitvoering van een inzichtelijke telling. Gelet hierop adviseert de Kiesraad te evalueren in hoeverre het veronderstelde probleem – kiezers die hun stembiljet in de verkeerde stembus stoppen – optreedt en welke factoren daarop van invloed zijn. Daarnaast wordt geadviseerd de concrete gevolgen van experimenten voor de telling, voor zover mogelijk, in het Experimentenbesluit en de Experimentenregeling vast te leggen om het proces inzichtelijker te maken.

3. Het tellen van alle voor een verkiezing uitgebrachte stembiljetten

Het stembureau

Onmiddellijk nadat de stemming is beëindigd, gaat het stembureau over tot de stemopneming.³ Als de stembus wordt geopend, kan blijken dat een kiezer een stembiljet in de verkeerde stembus heeft gedaan. Hoewel de Kieswet noch het Kiesbesluit dit expliciet bepalen, zullen de stembureauleden in een dergelijk geval het stembiljet bij de stapel stembiljetten van de juiste verkiezing neerleggen. Deze handelwijze is een praktische regeling die voorkomt dat er stemmen verloren gaan. Vooral wanneer men zich realiseert dat het voor veel Nederlandse kiezers de eerste keer is dat zij tegelijkertijd aan twee stemmingen deelnemen, is het ook geen onbegrijpelijke keuze. Zij heeft echter wel consequenties voor de inrichting en transparantie van het proces waarlangs de verkiezingsuitslag tot stand komt.

Het gemeentelijk stembureau

Nadat voor iedere verkiezing de stemtotalen per kandidatenlijst en de aantallen ongeldige en blanco stemmen door het stembureau zijn vastgesteld, worden de verkiezingsbescheiden in pakketten gedaan en verzegeld.⁴ Vervolgens worden deze pakketten in twee transportboxen naar centrale tellocaties overgebracht. Eén transportbox naar het gemeentelijk stembureau voor de provinciale statenverkiezing en één transportbox naar een gemeentelijk stembureau voor de waterschapsverkiezingen.⁵ Deze tellocaties liggen niet noodzakelijkerwijs in hetzelfde gebouw.

De ontwerpregeling regelt dat, wanneer het gemeentelijk stembureau vermoedt dat stembescheiden van de verkiezing waarvoor het zelf is ingesteld in de verzegelde pakken van een andere verkiezing terecht zijn gekomen, het deze pakken mag openen om de eigen stembescheiden eruit te halen.⁶ De organisatorische en logistieke uitwerking van deze mogelijkheid roept enkele vragen op. In de toelichting wordt bijvoorbeeld ter illustratie van een dergelijk vermoeden de situatie geschetst dat het gemeentelijk stembureau stembiljetten van een andere verkiezing in zijn transportbox aantreft. Biedt de ontwerpregeling dan voldoende grondslag om de gevonden stembiljetten naar het andere gemeentelijk stembureau te brengen en daar bij de andere stembiljetten te voegen? De ontwerpregeling spreekt immers uitsluitend over 'uit de desbetreffende pakken halen'. Zo ja, door wie, wanneer en onder welke voorwaarden? Ook is onduidelijk wat er moet gebeuren met het stembiljet dat abusievelijk bij het verkeerde gemeentelijk stembureau is beland, terwijl het andere gemeentelijk stembureau de telling reeds had afgerond en daarvan proces-verbaal heeft opgemaakt. Bepaald zou bijvoorbeeld kunnen worden dat het gemeentelijk stembureau van dergelijke gevallen in zijn proces-verbaal melding maakt en dat op

³ Vgl. Art. N 1 Kieswet.

⁴ Vgl. art. 22 en 23 Experimentenbesluit.

⁵ Vgl. art. 20a Experimentenbesluit.

⁶ Vgl. art. 47 Experimentenbesluit jo. 6a Experimentenregeling.

Datum
12 januari 2015

Ons kenmerk
2014-0000699757

Onderdeel
Secretariaat Kiesraad

Blad
3 van 3

daaropvolgende niveaus deze bevindingen steeds in het proces-verbaal overgenomen moeten worden, zodat het centraal stembureau – en het volksvertegenwoordigende lichaam waarvoor de verkiezing wordt georganiseerd – kunnen bepalen of een hertelling wenselijk is. Omwille van een transparante en betrouwbare telling is het van belang hierover duidelijkheid te scheppen.

In de toelichting bij de ontwerpregeling staat dat het gemeentelijk stembureau in het proces-verbaal vermeldt of het de bevoegdheid heeft gebruikt pakken met stembescheiden voor andere verkiezingen te openen. De Raad adviseert in het ontwerpmodel duidelijker aan te geven waar dit in het proces-verbaal moet worden genoteerd. Daarnaast adviseert de Raad de in de toelichting aangeduide verplichting, het hoofdstembureau van de andere verkiezing een afschrift van het proces-verbaal toe te sturen, ook juridisch te verankeren. Daarenboven is het belangrijk dat deze informatie ook bij het centraal stembureau bekend raakt, omdat het van invloed kan zijn op de keuze van het centraal stembureau om al dan niet tot een (gedeeltelijke) hertelling te besluiten.

Uit de toelichting bij de onderwerpregeling blijkt dat gemeenten die deelnemen aan het experiment nog een nadere uitwerking van de regeling ontvangen. De onzekerheden die in de ontwerpregeling zitten, worden daarmee in de toekomst wellicht ondervangen. Een meer uitgewerkte regeling in het Experimentenbesluit en de Experimentenregeling zou evenwel een grotere bijdrage aan één van de doelstellingen van de centrale stemopneming – de transparantie van het proces – hebben geleverd. De Kiesraad vindt dit wenselijk, maar realiseert zich dat dit voor de komende verkiezingen niet meer volledig is te realiseren.

4. Evaluatie

Op het niveau van de stembureaus en de gemeentelijk stembureaus zijn maatregelen genomen om te waarborgen dat alle stemmen die voor een verkiezing zijn uitgebracht, ongeacht in welke stembus, bij de uitslagberekening betrokken worden. Deze maatregelen komen de transparantie van het proces waarin de verkiezingsuitslag wordt vastgesteld niet altijd ten goede, terwijl voorts op dit moment niet bekend is of en in hoeverre kiezers problemen zullen ondervinden bij het in de juiste stembus deponeren van hun ingevulde stembiljet. De Kiesraad heeft echter begrip voor de afweging die u hierin hebt gemaakt. Desalniettemin zijn de transparantie en zorgvuldigheid van het verkiezingsproces erbij gebaat dat zoveel mogelijk kiezers hun stembiljet in de juiste stembus deponeren. Daarom adviseert de Kiesraad te evalueren hoe vaak het voorkomt dat een kiezer een stembiljet in de verkeerde stembus stopt. Voorts kan wellicht onderzocht worden welke invloed de plaatsing, het uiterlijk en het opschrift van de stembus hebben op de kans dat een kiezer een stembiljet in de verkeerde stembus deponeert. Op basis van de vergaarde informatie kunnen dan in de toekomst nadere beleidskeuzes worden gemaakt.

DE KIESRAAD,
voor deze,

H.R.B.M. Kummeling,
voorzitter

M. Bakker,
secretaris-directeur

